

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA TOLERANTLIK FAZILATINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI

Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi kafedrasini mudiri PhD. Dotsent

Rahmatova Feruza

Jizzax davlat pedagogika universiteti
Pedagogika ta'limi nazariyasi kafedrasini mudiri PhD. Dosent

Muhammad Dehqonboyev

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim)
1-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7238481>

Annotatsiya. Ushbu maqolada tolerantlik fazilati tushunchasi, boshlang'ich sinif o'quvchilarini tolerantlik ruhida shakllantirish, muloqot jarayonida o'quvchilarda tolerantlik qobiliyatini yuksaltirish usullari va bosqichlari haqida nazariy asoslar va ilmiy mulohazalar bayon etilgan

Kalit so'zlar: tolerantlik, pedagogik tolerantlik, muloqat, pedagogik muloqat, muloqat madaniyati, muloqat turlari, zamonaviy ta'lim.

ТЕХНОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ДОСТОИНСТВА ТОЛЕРАНТНОСТИ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация: В данной статье описаны понятие о добродетели толерантности, формирование у учащихся начальных классов в духе толерантности, методы и этапы повышения способности толерантности у учащихся в процессе общения, теоретические основы и научные соображения.

Ключевые слова: толерантность, педагогическая толерантность, общение, педагогическое общение, культура общения, виды общения, современное образование.

TECHNOLOGY OF FORMING THE VIRTUE OF TOLERANCE IN PRIMARY CLASS STUDENTS

Abstract: In this article, the concept of the virtue of tolerance, the formation of elementary school students in the spirit of tolerance, the methods and stages of increasing the ability of tolerance in students during communication, the theoretical foundations and scientific considerations are described.

Key words: tolerance, pedagogical tolerance, communication, pedagogical communication, culture of communication, types of communication, modern education.

KIRISH

Bugungi texnologiyalar asrida, mustaqil fikrga ega va vatan manfaatini himoya qiladigan barkamol avlodni tarbiyalash har qachongidan ham muhim masala hisoblanadi chunki diniy to'qnashuvlarni yuzaga kelishi millatni botqoqlikka yetaklaydi hamda davlatni larzaga soladi. Davlatimiz rahbari tomonidan ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarning hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha o'tkazilgan vedioselektor yig'ilishida bugungi tahlikali davrda yoshlarning ma'naviy tarbiyasiga e'tibor va ma'suliyat masalalari bo'yicha ziyolilar oldiga aniq vazifalar qo'yildi. Yosh avlodni

diniy bag`rikenglik, vatanparvarlik, umuminsoniy an`analar, qadriyatlardan keng va umumiy foydalanish ruhida tarbiyalash hozirgi kunning asosiy maqsadidir.

Tolerantlik - bag`rikenglik, o`zgalarning turmush tarzi, xulq-atvori, odatlari, his-tuyg`ulari, fikr-mulohazalari, g`oyalari va e`tiqodlariga nisbatan toqatli bo`lish qisqa qilib aytganda o`zga insonni hurmat qilishdir. Tolerantlikni alohida shaxslar, guruhlar, davlatlar namoyon qilishi mumkin shuning uchun ham aynan boshlang`ich sinf o`quvchilarida tolerantlik qobiliyatini yuksaltirish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonni tashkil etishda ya`ni o`quvchilarni tolerantlik ruhida tarbiyalashda o`quv qo`llanmalar va o`qituvchining o`rni beqiyosdir chunki bu tushuncha orqali o`quvchilar o`zaro bir-birini hurmat qilish, atrofdagilarni kamsitmaslik kabi sifatarni o`zida mujassamlashtiradilar.

TADQIQOT METODI VA METODOLOGIYASI

Aslida tolerantlik tushunchasi bugungi asrda paydo bo`lgan tushuncha emas zero, bir necha asrlardan buyon insoniyat tarixida foydalanib kelingan tushunchadir. O`zida barcha insoniylik sifatlarini mujassam etgan fuqorolarga ega mamlakatgina barqaror va bardavom rivojlana oladi. Shuning uchun yoshlarni ayniqsa, o`sib kelayotgan yosh avlodni maktabgacha ta`lim jarayonida va boshlang`ich sinf o`quvchilarini tolerantlik ruhida tarbiyalash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Bizga ma`lumki boshlang`ich sinf o`quvchilaridagi xotira mexanik xotira hisoblanib, ular biron bir ma`lumotni va kundalik hayotda ishlatiladigan so`zlarni yoki kichik iboralarni yod olish juda oson lekin ma`nosini tubdan anglab yetish va tushunish ularda qiyinchilik tug`diradi. Shuning uchun bag`rikenglik tushunchasini amalda ertaklar va qisqa hikoyalarni sahnalashtirish orqali tushuntirishimiz mumkin. Aynan tolerantlik tushunchasi boshlang`ich sinf o`quvchilariga chuqur tushuntirilishi va o`rgatilishi zarur zero millat – yoshlarning qo`lida.

Tolerant o`quvchini tarbiyalash uchun birinchi navbatda uning dunyoqarashini rivojlantirish zarur. Umumta`lim boshlang`ich sinf o`quvchilarida zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda odobnoma, o`qish va boshqa shu kabi darslar mobaynida tolerantlikka oid dastlabki tushunchalarni o`rganmoqdalar. So`ngi yillarda jamiyatda, iqtisodiyotda va ta`lim sohasida tolerantlik tushunchasidan keng foydalanilmoqda, bundan ko`rinib turibdiki, bu tushunchani har bir boshlang`ich sinf o`quvchilariga chuqur singdirish va bag`rikenglik ruhida tarbiyalash zarur. Birinchi navbatda o`qituvchining tolerantligi o`quvchilarda ham bu tuyg`uning shakllanishiga turtki bo`ladi. Xorij asarlaridan namunalari, parchalar o`qib berish orqali o`quvchilarda o`zga din va madaniyat vakillariga nisbatan hurmat muhiti yaratiladi. Sinf yoki maktabda tolerantlik muhitini yaratish uchun turli xil o`yinlardan foydalanish yuqori darajada foyda keltirishi mumkin.

TADQIQOT NATIJASI

Birinchi Prezidentimiz aytganlaridek, “Har qaysi inson, millati, tili va dinidan qat`iy nazar, bu dunyoga baxtli yashash uchun keladi. Bunday yuksak orzuga yetishishning sharti va garovi bo`lgan omillar ko`p. Lekin ular orasida hayotimizga ma`no mazmun beradigan, uni ya`nada yorug` va faysli qiladigan bir omil borki, u ham bo`lsa odamning o`z uyi, o`z yurtini har tomonlama go`zal va obod qilib, undan o`zi mamnun bo`lib, rozi bo`lib yashashida yaqqol namoyon bo`ladi”. Bularning zamirida bag`rikenglik, kechirimlilik, o`zaro bir –birini hurmat qilib yashash kabi fazilatlar yotadi. Halqimizning bag`rikenglik fazilati mamlakatimiz mustaqilligini mustahkamlash, barqarorligini oshirish va taraqqiyotni yanada rivojlantirish uchun katta xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Umumta`lim maktablarida tahsil olayotgan boshlang`ich sinf o`quvchilarida tolerantlik ruhida tarbiyalash uchun turli xil metodlardan ya`ni sinf ichida guruhlariga ajaratib musobaqalar, taqdimotlar, bayram tadbirlari tanlovlar o`tkazilish orqali o`rgatish mumkin. Misol uchun "Boshqa millatlar madaniyati" mavzusida davra suhbatini o`tkazish mumkin, buning uchun sinfdagi o`quvchilar guruhlariga ajartiladi va har bitta guruhdan vakillar o`z fikrlarini bayon etadilar. Tolerantlikni o`rgatishning yana bir ishonchli metodalaridan biri bu o`qituvchining aynan sharq yoki g`arb mamlakatlarining milliy liboslari, taomlari, urf – odatlari to`g`risida taqdimot tayorlab ko`rsatishdir., chunki boshlang`ich sinf o`quvchilarining ko`zlari bilan ko`ganda ko`proq tasavvurga ega bo`ladilar, eshitgandan ko`ra.

Shuni alohida ta`kidlab o`tish joizki, boshlang`ich sinf o`quvchilarini tolerantlik ruhida tarbiyalash nafaqat o`qituvchilarning kasbiy mahoratiga qolaversa, ulg`ayayotgan muhitga ham bog`liq bo`ladi. Bu jarayon muvaffaqiyatli amalga oshishi uchun o`quvchilarning ota-onalari shuningdek mahalladagi nuroniylar, mahalla faollari, atrof muhitdagi insonlar ishtirok etishlari lozim. Ta`lim jarayonida boshqa millat vakillariga ko`maklashish, hamda ko`p millatli davlatning yosh fuqarolariga boshqa millat fuqarolariga nisbatan hurmat va izzat tuyg`usini singdirish bilan bir qatorda ularga o`z vaqtida madaniy, diniy va ijtimoiy jihatdan farqlanadigan dinlar, millatlar to`g`risidagi ma`lumotni yetkazish zarur.

Umumta`lim maktablarida tahsil olayotgan barcha talabalar ham tolerantlikni ma`nosini tushunmasligi mumkin o`qituvchilar amaliy mashg`ulotlar olib borishlariga qaramasdan bunda albatta ota-ona va mahalla faollari yaqindan ko`maklashishlari zarur. Ushbu vazifani o`quvchilarga ochiqko`ngillik, hurmat-izzat, hamdardlik va mehribonlik tuyg`ularini har tomonlama singdirish, shu bilan birga yoqtirmaslik, hasad va o`zaro kelishmovchiliklarning negizini bartaraf etishdan boshlash maqsadga muvofiqdir.

XULOSA

Xulosa o`rnida shuni aytish joizki, o`quvchilarda tolerantlik tuyg`usini shakllantirish uchun avvalo o`qituvchilarni bilim va ko`nikmalarini oshirish zarur shundagina ular maktabdagi o`quvchilarga bag`rikenglik ruhida tarbiya bera oladilar. Shu ruhda tarbiyalangan o`quvchilar vatanparvarlik, bag`rikenglik, o`zgalarni hurmat qilish kabi xususiyatlarga ega bo`ladilar.

O`quvchilarni tolerantlik ruhida tarbiyalashda quyidagi yo`nalishlardan foydalanilsa yanada yuqoriroq natijaga olib kelgan bo`lar edi.

1. Millatlararo muomala madaniyatini o`rgatish.
2. Odamlar bilan muomala qilish madaniyatini o`rgatish.
3. Ko`rgazmali qurollardan foydalanish.

REFERENCES

1. Karimov I.A. "Yuksak ma`naviyat –yengilmas kuch" -T. Ma`naviyat, 2008.
2. Bag`rikenglik tamoyillari Deklaratsiyasi: YUNESKO bosh konferensiyasining 28 sessiyasida qabul qilingan (1995 y. 16 noyabr, Parij)//Nashr uchun mas`ullar: A.Saidov, K.Jo`raev.–T.: YUNESKO.
3. Bekmurodov M. Milliy mentalitet va ma`naviyat.–T.: Adolat, 2002.
4. Betti Readon. Bag`rikenglik: tinchlik sari olg`a qadam. 1997. –164 b.
5. Rahmatova, F., & Abrorxonova, K. (2021). Educational issues in the works of enlightened intellectuals. *Boshlang`ich ta`limda innovatsiyalar, 1*(Архив№ 2).

6. Abrorkhonovna, A. K. (2022). FORMATION OF A SENSE OF PATRIOTISM THROUGH TOURISM IN THE CURRENT TEXTBOOK "UPBRINGING" OF PRIMARY EDUCATION. *British Journal of Global Ecology and Sustainable Development*, 5, 70-74.
7. Abrorkhonova, K., & Khudoyberdieva, S. (2022). VIRTUAL TOUR IN PRIMARY SCHOOL. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 2(06), 72-77.
8. Abrorkhonova, K., & Khudoyberdiyeva, S. (2022, June). ORGANIZATION OF EXCURSIONS IN PRIMARY SCHOOL CLASSES. In *International Scientific and Current Research Conferences* (pp. 139-143).
9. Abrorkhonova, K. A., & Qizi, S. M. S. (2022). BOSHLANG 'ICH SINF "TARBIYA" DARSLARINI TASHKIL ETISHNING USUL VA VOSITALARI. *Science and innovation*, 1(1), 54-61.
10. Hayitov, A. I., & Miltikboyeva, Z. (2022, May). METHODS OF ORGANIZATION OF NATIVE LANGUAGE CLASSES IN PRIMARY CLASSES ON THE BASIS OF INTERACTIVE METHODS. In *E Conference Zone* (pp. 11-13).
11. Hayitov, A. I., & Abdushukurova, D. (2022). EFFECTIVE WAYS TO ORGANIZE MOTHER TONGUE LESSONS IN PRIMARY CLASSES ON THE BASIS OF INTERACTIVE TECHNIQUES. *Conferencea*, 30-32.
12. Bakhtiyarovna, M. Z. (2021). INTEGRATED TEACHING OF PRIMARY EDUCATION. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 1332-1336.
13. Anvar, H. Integrated Approach to Improving Pedagogical Abilities of Future Primary Education Teachers. *JournalNX*, 197-201.
14. Салаева М.С., Абдурасулова Ш.К. Педагог профессионализмининг шаклланиши касбий кадрият сифатида намоён бўлиши // EURASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE Innovative Academy Research Support Center. www.in-academy.uz. ISSN 2181-2888. With Impact Factor: 8.2. Volume 2 Issue 02, February 2022 Pages 183 -188. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6242575>
15. Salaeva M.S., Luxmanovna N.M. Kichik maktab yoshdagi o'quvchilarni ijtimoiy faolligini rivojlantirish // SCIENTIFIC PROGRESS VOLUME 3 | ISSUE 3 | March, 2022. ISSN: 2181-1601. Uzbekistan www.scientificprogress.uz Pages 380-383. <http://www.scientificprogress.uz/storage/app/media/3-3.%20064.%20380-383.pdf>
16. Бекназарова Х.Х. Формирование мобильности личности как педагогическая проблема // SCIENTIFIC PROGRESS VOLUME 3 | ISSUE 3 | 2022 ISSN: 2181-1601. Uzbekistan www.scientificprogress.uz Pages 384-390. <http://www.scientificprogress.uz/storage/app/media/3-3.%20065.%20384-390.pdf>
17. Shoyunusova F.S. Bola shaxsini shakllantirishda ota-onalarning o'rni // Международный научно-образовательный электронный журнал «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». ISSN: 2658-7998. Электронный журнал. Выпуск №22 (том 5) (январь, 2022). - С.1099-1103. https://www.mpcareer.ru/files/ugd/a62191_0b77bb588ae44c41874c43e8211ea9a8.pdf
18. Салаева М.С., Джумабаева М.Б. Педагогининг кичик мактаб ёшидаги болаларни ижтимоий мобиллигини оширишга таъсири // ИЖТМОИЙ FANLARDA

- INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, ISSN - 2181-2608. With Impact Factor: 8.2 SJIF: 5.426 - Б. 59–62. Retrieved from <http://www.sciencebox.uz/index.php/jis/article/view/1552>
19. Салаева М.С., Бекназарова Х.Х. Бошланғич таълим ўқувчиларини ижтимоий мобиллигини ривожлантириш // EURASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE Innovative Academy Research Support Center UIF = 8.2 | SJIF = 6.051 www.in-academy.uz Volume 2 Issue 4, April 2022 ISSN 2181-2888. Pages 136-139. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6511330>
 20. Salaeva M.S., Koshnazarova M.A., Abdukodirov G., Radjabova D.A. Professionalism of the Teacher as a Pedagogical Credo in the Age of Innovation // SPECIALUSIS UGDYMAS / SPECIAL EDUCATION 2022 1(43). Pp. 10571 – 10576. <https://www.sumc.lt/index.php/se/article/view/1637>
 21. Muxammadeva, X. K., Nurmuratova, I., Tulaganova, S., & Jumaniyazova, M. (2022). O 'QUVCHILARDAGI KITOBXONLIK MADANIYATI ORQALI ALTRUISTIK MOTIVLARNI RIVOJLANTIRISH. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(3), 1284-1288.
 22. Мухаммадиева, Х. К., & Исматуллаева, Ф. Р. (2022). БОШЛАНҒИЧ СИНФЛАРДА ДИДАКТИК ЖАРАЁНДА БОЛАНИНГ РИВОЖЛАНИШИНИ ТАЪМИНЛОВЧИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ИЛМИЙ-ПЕДАГОГИК ТАҲЛИЛИ. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(2), 77-82.
 23. Muhammadiyeva, X. K., & Ergasheva, G. Z. (2021). BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 1(2), 10-14.
 24. Эргашева, Г. М., Мухаммадиева, Х. К., & Артикбаева, Н. Н. (2021). Синфдан ташқари машғулотлар орқали ўқувчиларни ижодий фаолиятга йўналтириш методлари. *Science and Education*, 2(5), 578-582.
 25. Muhammadiyeva, K. (2020, June). The Idea “Personal Interests and the Priority of Education” in the Education as One of the Key Factors in Reforming School Education for Upbringing Perfect Individual. In *Proceedings of International Multidisciplinary Scientific-Remote Online Conference on Innovative Solutions and Advanced Experiments* (p. 22).
 26. Абдуллаева, Ш. А., & Мухаммадиева, Х. К. (2016). Девиант хулқли илк ўспирин ёшидагиларни ижтимоийлаштириш ва профилактика ишларини олиб бориш. *Современное образование (Узбекистан)*, (11), 48-53.
 27. Мухаммадиева, Х. К. (2014). Начальные сведения о развитии арифметики в трудах учёных математиков Востока. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, (3-2), 230-231.
 28. Tuxtayevna, N. M., Mahkambayevna, E. G. Z., & Karamatovna, M. X. Methodological Bases of Development of Socially Active Competencies of Future Primary School Teachers in Students and Improvement of Its Methodology. *International Journal of Health Sciences*, (II), 10646-10654.

29. **Sultanova Kholida, Zebuniso Akhrarova, Dekhkanova Mamura, Isanova Gulbakhor, Musaev.** Kadamboy .Modular Teaching Technology // International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE) ISSN: 2277-3878, Volume-8 Issue-4, November 2019 Based on Scientific Activity. <https://www.ijrte.org/wp-content/uploads/papers/v8i4/D5370118419.pdf>
30. **Sultanova Kholida, Zebuniso Akhrarova, Dekhkanova Mamura, Isanova Gulbakhor, Musaev.** Kadamboy Efficiency Of Using Distance Technologies (Moodle, Camtasia Studio) In Teaching Process. our of Adv Research in Dynamical & Control Systems, // Jour of Adv Research in Dynamical & Control Systems, Vol. 12, Issue-02, 2020
31. Dekhkanova Mamura “Problems of improvement of the education system during the formation of civil society in Uzbekistan // International Research Journal of Human Resource and Social Sciences ISSN(O): (2349-4085) ISSN(P): (2394-4218) Impact Factor 5.414 Volume 7, Issue 06, June 2020
32. Dehkanova M “Issues to increase the efficiency of pedagogical activity in higher education”// Sciences of Europe (Praha, Czech Republic) VOL 2, No 72 (2021) ISSN 3162-2364
https://issuu.com/sciencesofeurope/docs/sciences_of_europe_no_72_2021_vol_2